

A BETELJESÜLETLEN ÍGÉRET

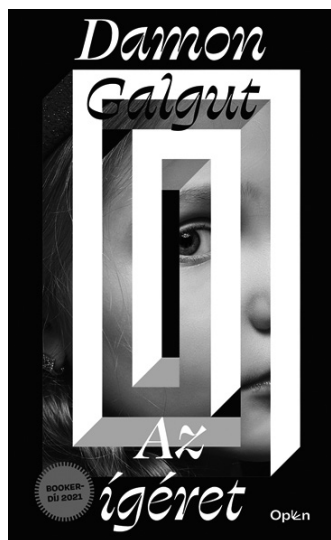
ÍRTA: RADICS MELINDA

Az ígélet című, angol nyelven írt regényéért a Pretoriában született Damon Galgut harmadik dél-afrikaiként kapta meg 2021-ben a rangos Booker-díjat, Nadine Gordimer és J. M. Coetzee után. Ezzel méltán került azon írók sorába, akik művészien mutatják be szülőföldjük, Dél-Afrika hányatott sorsát.

A regény négy fejezete a búr és zsidó felmenőkkel rendelkező család négy tagjának halála köré fonva meséli el annak három évtizedes történetét (Galgut is ilyen összetételű családból származik). 1986-ban indul a cselekmény, amikor az apartheid rendszer már a végórát éli (Mandela 1990-ben szabadul a börtönből). Az ország túl van egy új alkotmány elfogadásán, amely a félvéreknek már igen, de a feketéknek még nem biztosít választójogot. A sowetói diáktüntetések tizedik évfordulóján (amelyek a feketék iskoláiban az afrikánsz nyelv kötelezővé tétele miatt robbantak ki, és halálos áldozatokkal jártak) országszerte zavargásokra kerül sor. Az édesanya temetésére hazautazó katonafiú is egy ilyen tüntetésen próbál keresztüljutni, de egy elhajított kő halántékon találja – a sebhelyet egész életében magán viseli.

A rákos beteg anyát hosszú éveken át a család fekete cselédje ápolta, aki a három gyereke felnevelésében is segített neki. A haldokló asszonynak a férje ígéretet tesz, hogy hálájuk jeléül ráíratják a hű cselédre a rozoga kerti házikót, amelyben lakik. A szép ígélet azonban csak ígélet marad. A család legfiatalabb gyermeke harminc éven át kéri számon a család különböző tagjain a be nem váltott ígéretet, de hiába. Mindig is különként kezelték őt, mert gyerekkorában a birtok dombján játszadozva majdnem meghalt a mellette levő fába becsapódó villámtól, a rémületes emlék introvertálttá tette. (Galgut maga is halálos betegségben, limfómában szenvedett gyerekkorában.)

A família apai ágon búr származású. A rokonság afrikánsz nyelvet beszél, ami a holland, német, fríz és afrikai nyelvek keveréke (a regényben elhangzó afrikánsz szavak lábjegyzetben kapnak értelmet). A nagynéni a fehérek felsőbbrendűségével ítélkezik mindenről és P. W. Botha elnökkel álmodik, aki ellenezte az apartheid felszámolását. Fiát Wesselnek nevezte el, az egykori búr Transvaal Köztársaság első elnökéről. A kiskamasz fiú bélyeggyűjteményében kitüntetett helye van a Verwaerd emléket őrző sorozatnak (az ő nevéhez fűződik a faji szegregáció megteremtése, 1966-ban gyilkosság áldozata lett).

Damon Galgut

Az ígélet

Open Books, 2022.

Fordította: Mesterházi Mónika

A történet középpontjában bemutatott Swart család három gyermeke liberálisabb, elfogadóbb légkörben nevelkedett (a Swart gyakori afrikáner vezetéknev és feketét jelent, egy miniszterelnöküket is így hívták). Az édesanya elvesztése utáni három évtizedben még három temetésre kerül sor. E fejezetekben egy-egy családtag (az apa és a két felnőtt gyerek) halálához vezető életszakaszuk bontakozik ki. A múltó időt a fontosabb dél-afrikai politikai és társadalmi változások említése szemlélteti. Az 1990-es évek demokratizálódó társadalma a következő optimista képpel fejeződik ki: „És nézd meg, mennyi minden változott, hogy a barna *veld* dagad a bőségtől, az autópályát végig új építkezések szegélyezik (...) belendült a gazdaság, a föld vére újra pulzál (...) Vajon Mandela épp most is ott van az íróasztalánál?” (A *veld* afrikánsz kifejezés a tágas, nyílt vidéki tájra.)

Ahogy a cselekmény ideje a jelenünkhöz közeledik, a bizakodó hang elkomorul. A középső lánygyermek beházasodik az úgazdagok elit csoportjába, és kivész belőle a kevésbé tehetős családja iránti szolidaritás. Titokban egy magasrangú, színesbőrű szeretőt tart és hivatalos lesz Thabo Mbeki elnöki beiktatására. Ezzel a 21. század dél-afrikai valóságába érkezünk, ahol a közbiztonság hanyatlóban van. A gazdag nő rablógyilkosság áldozatává válik, saját autójában végez vele egy színesbőrű orgyilkos, hogy megkaparinthassa Range Roverjét.

A család egyedülálló, kisebbik lánya életkörülményeit a romló állami közszolgáltatások nehezítik meg: naponta jelentkező áramkimaradások és vízellátási gondok súlyosbítják az AIDS-betegek ápolójaként dolgozó nő életét. (Ez a sokszor halálos kimenetelű betegség mind nagyobb mértékben sújtja az országot.) A legidősebb fiúgyermek pedig a romló közbiztonság miatt szögesdróttal keríti körbe és riasztóberendezéssel látja el a családi birtokot, ahol él. Az apartheid kegyetlensége utáni turbulens politikai rendszer újabb igazságtalanságokat szül: a fehérek tulajdonában

levő földterületeket a rászoruló feketék között osztják szét. A birtokot fenyegető kompenzáció nélküli kisajátítás és a magánéleti krízis kilátástalansága miatt a férfi az apjától örökölt puskával vet véget életének. Halála után nem sokkal özvegye az új szeretőjével nézi a tévéközvetítést, amelyben a korrupcióval és szexuális abúzzsal vádolt Jacob Zuma mond le államelnöki tisztségéről. Tehát 2018-ban járunk. Jobb idők jönnek? A fivére hamvait a tanyán szélnek eresztő, egyetlen túlélő családtag, a legfiatalabb lánygyermek nem tudja a választ.

A regény többszólamúsága nem csak abban nyilvánul meg, hogy afrikánsz nyelven is beszélnek benne. A narratív nézőpont fejezetenként változik, attól függően, hogy a család melyik tagja kerül a történet középpontjába. De ezeken belül sem egységes a narráció. Mert nem csak egyik vagy másik szereplő tudatfolyam-narrációját halljuk, hanem egy mindentudó semleges elbeszélőjét és egy velünk, olvasókkal összekacsintó humoros, ironikus hangú narrátort is. Mivel az író nem jelöli nagyköttőjellel a párbeszédet, nem különül el az elbeszélő és a párbeszédes rész, ezek a szövegben egymásba folynak. Zárójelben pedig leleplezi a beszélők hazugságait. Ezzel a változatos, sokszor akár egy mondaton belül is nézőpontot váltó, bravúrosan megoldott narrációval a regény sokszólamúvá válik. Mintha egy kamarakórust hallanánk: egyszerre több egyenrangú szólam hallatszik, s hol az egyik, hol a másik a hangadó.

A regény végén magára maradó legkisebb lány a történet morális középpontja. A családban egyedül ő érzett mély empátiát a fekete többség sorsa iránt. Sosem felejtí el a cselédjüknek tett, évtizedekkel azelőtti ígéretet, amivel elégtételt adtak volna az elszenvedett alávetettségéért. Az ígéret beváltása éveken át csak késett, s végül elkésett. A romokban álló viskó már nem kell az öreg cselédnek. Az idő eljárt a fogadalom felett. A fehérek feketéknek tett ígérete felett. *